

Erasmus+

With the support of the
Erasmus+ Programme
of the European Union

***Принципи та технологія
укладання освітніх програм:
від стандарту до
вимірюваної якості***

Жанна Таланова, д.пед.н., доц., с.н.с.,
менеджер Національного Еразмус+ офісу в Україні

Квітень 2020 р.

Болонський процес (1999 р.) і Європейський простір вищої освіти (2010 р.) як контекст розвитку національної системи вищої освіти

- Головна мета Болонського процесу (1999 р.) – створення і розвиток Європейського простору вищої освіти (ЕНЕА)
- Болонською декларацією 1999 р. проголошено формування до 2010 р. привабливого і конкурентоспроможного ЕНЕА (29 країн)
- Комюніке, прийнятим у Льовені / Лувен-ла-Ньові 2009 р., визначено пріоритети розвитку ЕНЕА (46 країн) на наступне десятиріччя до 2020 р.
- Будапештсько-Віденською декларацією 2010 р. офіційно заявлено про створення ЕНЕА (47 країн)

Болонський процес (1999 р.) і Європейський простір вищої освіти (2010 р.) як контекст розвитку національної системи вищої освіти

Паризьке комюніке 2018 р.:

«Ми пишаємось тим, чого досягнув Болонський процес. Ми побудували дещо унікальне: Європейський простір вищої освіти (ЄПВО), в якому цілі та політики узгоджуються на європейському рівні, а потім запроваджуються в національних освітніх системах і закладах вищої освіти. Це простір, де уряди, заклади вищої освіти і стейкхолдери разом формують ландшафт вищої освіти; що демонструє, чого можуть досягти спільні зусилля й постійний діалог між урядами та сферою вищої освіти. Через ЄПВО ми проторували шлях для **широкомасштабної студентської мобільності та покращили не лише порівнюваність і прозорість наших систем вищої освіти, а й підвищили їх якість і привабливість. ЄПВО сприяє взаєморозумінню й довірі** та посилює співпрацю між нашими системами вищої освіти»

Політика та законодавчі основи забезпечення якості вищої освіти в Україні

- Угода про Асоціацію Україна-ЄС
- Закон України «Про вищу освіту» (2014 р. +зміни 2020 р.) – <https://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>
- Закон України «Про освіту» (2017 р.) – <https://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>
- Перелік галузей знань і спеціальностей (2015) – ISCED 2013
- Національна рамка кваліфікацій (2011 р.) – EQF LLL 2017 – <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1341-2011-п>
- Методичні рекомендації щодо розроблення стандартів вищої освіти (2016 р. +зміни 2019 р.) – <https://mon.gov.ua/ua/osvita/visha-osvita/naukovo-metodichna-rada-ministerstva-osviti-i-nauki-ukrayini/metodichni-rekomendaciyi-vo>
- Стандарти вищої освіти (2018-2020 pp.) – <https://mon.gov.ua/ua/osvita/visha-osvita/naukovo-metodichna-rada-ministerstva-osviti-i-nauki-ukrayini/zatverdzheni-standarti-vishoyi-osviti>

<http://erasmusplus.org.ua/erasmus/ka3-pidtrymka-reform/natsionalna-komanda-ekspertiv-here/materiali-here.html>

Політика та законодавчі основи забезпечення якості вищої освіти в Україні

- ❑ Довідник користувача ЄКТС (2015 р.)
- ❑ Стандарти і рекомендації щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти (2015 р.)
- ❑ Tuning (<http://www.unideusto.org/tuningeu/>) (з 2000 р., Європейська Комісія)
- ❑ CoRe2 project – “Competences in Recognition and Education 2” (www.core-project.eu)
- ❑ Розроблення освітніх програм: методичні рекомендації (2014 р.)
- ❑ Методичні рекомендації для розроблення профілів ступеневих програм, включаючи програмні компетентності та програмні результати навчання (2016 р.)
- ❑ Методичні рекомендації щодо опису освітньої програми в контексті нових стандартів вищої освіти (<http://erasmusplus.org.ua/erasmus/54-materiali-here/1514-ceminar-metodychni-rekomendatsii-shchodo-opysu-osvitnoi-prohramy-v-konteksti-novykh-standartiv-vyshchoi-osvity-24-03-2017.html>)

With the support of the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Закон України «Про вищу освіту»

Система внутрішнього забезпечення якості:

- 1) визначення *принципів* та *процедур* забезпечення якості вищої освіти;
- 2) здійснення **моніторингу** та **періодичного перегляду** освітніх програм;
- 3) **щорічне оцінювання** здобувачів вищої освіти, науково-педагогічних і педагогічних працівників та регулярне **оприлюднення результатів** таких оцінювань на офіційному веб-сайті закладу;
- 4) забезпечення *підвищення кваліфікації* педагогічних, наукових і науково-педагогічних працівників;

With the support of the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Закон України «Про вищу освіту»

Система внутрішнього забезпечення якості:

- 5) забезпечення наявності **необхідних ресурсів для організації освітнього процесу**, у тому числі *самостійної роботи* студентів, за кожною освітньою програмою;
- 6) забезпечення наявності **інформаційних систем** для ефективного управління освітнім процесом;
- 7) **забезпечення публічності інформації** про освітні програми, ступені вищої освіти та кваліфікації;
- 8) забезпечення дотримання **академічної доброчесності** працівниками закладів вищої освіти та здобувачами вищої освіти, у тому числі створення і забезпечення функціонування ефективної системи запобігання та виявлення академічного плагіату;
- 9) інших процедур і заходів

Компетентність

- **Компетентність** – здатність особи успішно соціалізуватися, навчатися, провадити професійну діяльність, яка виникає на основі динамічної комбінації знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, інших особистих якостей.
- **Інтегральна компетентність** – узагальнений опис кваліфікаційного рівня, який виражає основні компетентнісні характеристики рівня щодо навчання та/або професійної діяльності.
- **Загальні компетентності** – універсальні компетентності, що *не залежать від предметної області*, але важливі для успішної подальшої професійної та соціальної діяльності здобувача в різних галузях та для його особистісного розвитку.
- **Спеціальні (фахові, предметні) компетентності** – компетентності, що *залежать від предметної області* та є важливими для успішної професійної діяльності за певною спеціальністю.

Результати навчання

- **Результати навчання** – знання, уміння, навички, способи мислення, погляди, цінності, інші особисті якості, які можна ідентифікувати, спланувати, оцінити і виміряти та які особа здатна продемонструвати після завершення освітньої програми (програмні результати навчання) або окремих освітніх компонентів.
- **Результат навчання** – письмове формулювання того, що, як очікується, повинен бути здатним виконувати успішний здобувач освіти по закінченні модуля / дисципліни / програми.

У роботі D. Kennedy, A. Hyland, N. Ryan. *Writing and Using Learning Outcomes: A Practical Guide* представлено понад 10 інших визначень, проте усі вони мають дві спільні особливості:

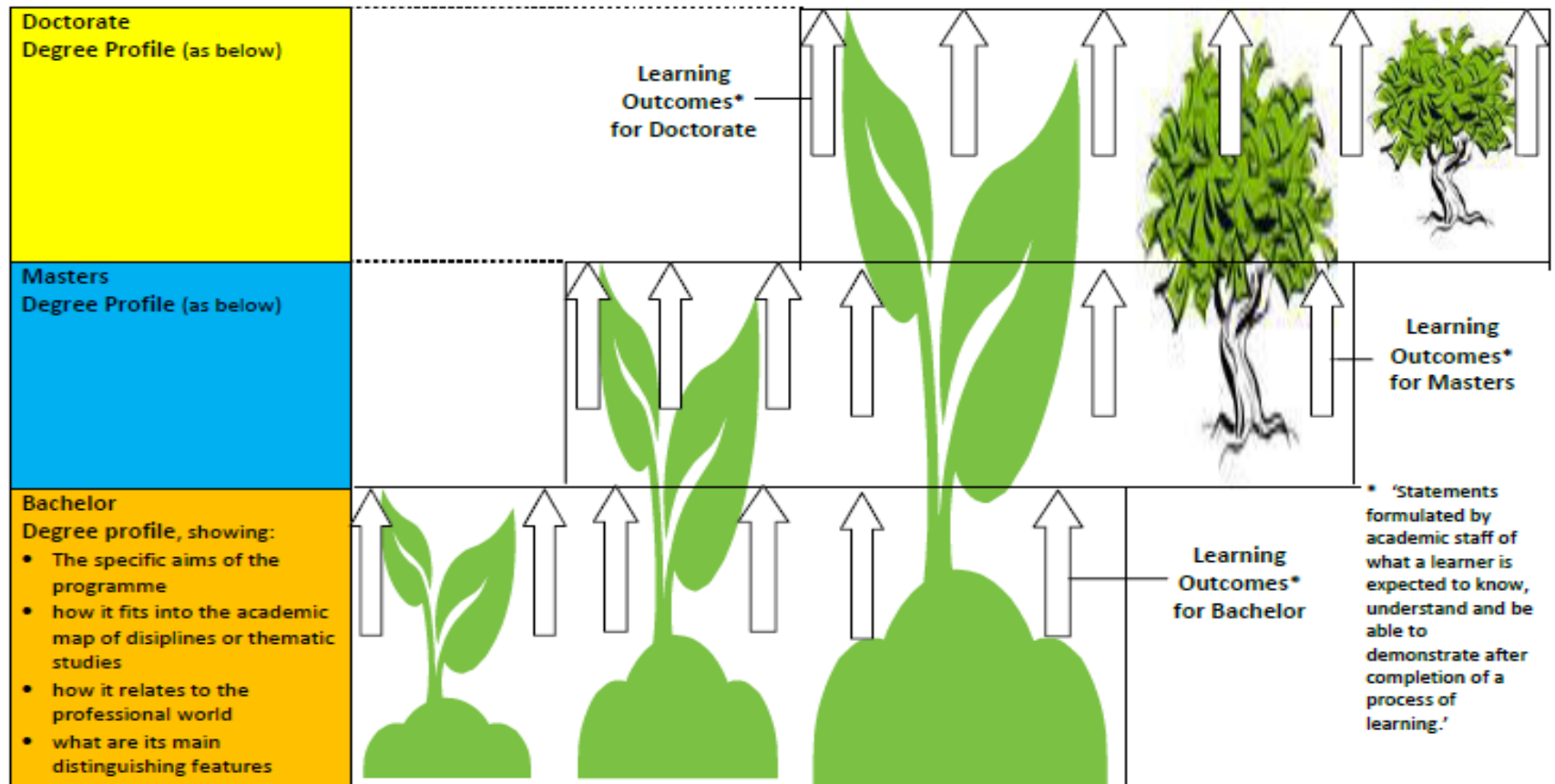
- результати навчання сфокусовані на очікуваних досягненнях здобувача вищої освіти;
- результати навчання сфокусовані на тому, що повинен би продемонструвати (знає, розуміє, уміє ...) здобувач вищої освіти після завершення навчання (освітнього компонента/ освітньої програми)

With the support of the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Компетентності та результати навчання

Competences: 'a dynamic combination of knowledge, understanding, skills and abilities [...] formed in different course units and assessed at different stages'

Рамки кваліфікацій

- **Рамка кваліфікацій Європейського простору вищої освіти**
(The Framework of Qualifications for European Higher Education Area, FQ-EHEA, 2018)

1. **Знання та розуміння.**
2. **Застосування знань і розумінь.**
3. **Формування суджень.**
4. **Комунікація.**
5. **Уміння навчатися.**

- **Європейська рамка кваліфікацій для навчання впродовж життя**

(European Qualifications Framework for Life Long Learning, EQF-LLL, 2017)

1. **Знання** (теоретичні та/або фактологічні).
2. **Уміння/навички** (когнітивні та практичні).
3. **Відповідальність та автономія.**

Національна рамка кваліфікацій

- **11 рівнів кваліфікацій** (Закон України «Про освіту», 2017)
- - Вища освіта – 6 (молодший бакалавр) – 7 (бакалавр) – 8 (магістр) – 9 (доктор філософії / доктор мистецтв) – **10 (доктор наук – постдокторський рівень)**
- - Категорії НРК:
 - Інтегральна компетентність (коротка загальна характеристика кваліфікаційного рівня, зрозуміла роботодавцям)
 - Знання
 - Уміння/навички
 - Комунікація
 - Відповідальність і автономія

Дескриптори Національної рамки кваліфікацій

- **знання** – осмислена та засвоєна суб'єктом наукова інформація, що є основою його усвідомленої, цілеспрямованої діяльності. Знання поділяються на емпіричні (фактологічні) і теоретичні (концептуальні, методологічні);
- **комунікація** – взаємозв'язок суб'єктів з метою передавання інформації, узгодження дій, спільної діяльності;
- **уміння/навички** – здатність застосовувати знання для виконання завдань та розв'язання задач і проблем. Уміння поділяються на когнітивні (інтелектуально-творчі) та практичні (на основі майстерності з використанням методів, матеріалів, інструкцій та інструментів).
- **відповідальність і автономія** – здатність самостійно виконувати завдання, розв'язувати задачі і проблеми та відповідати за результати своєї діяльності

Стандарти вищої освіти

Перелік галузей знань і спеціальностей (2015) – *ISCED / МСКО, EUROSTAT/Євростат*

- **29** галузей (**27** вузьких галузей (*Narrow field*) за МСКО 2013; 22 вузькі галузі за Євростат)
- **121** спеціальність (**72** деталізовані галузі (*Detailed field*) за МСКО 2013; 79 деталізованих галузей за Євростат)

(Таблиці відповідності «старих» переліків напрямів, спеціальностей та нового переліку, МОНУ)

Освітня програма – система освітніх компонентів (навчальних дисциплін, індивідуальних завдань, практик, контрольних заходів тощо), спрямованих на досягнення передбачених такою програмою результатів навчання, що дає право на отримання визначеної освітньої або освітньої та професійної (професійних) кваліфікації (кваліфікацій). Освітня програма може визначати єдину в її межах спеціалізацію або не передбачати спеціалізації

Освітня програма = спеціальність (фокус/орієнтація – загальна) / спеціалізація (фокус/орієнтація – спеціалізована)

Структура стандарту вищої освіти

<https://mon.gov.ua/ua/osvita/visha-osvita/naukovo-metodichna-rada-ministerstva-osviti-i-nauki-ukrayini/zatverdzeni-standarti-vishoyi-osviti>

- Титульний лист
- I Преамбула
- II Загальна характеристика
- III Вимоги до рівня освіти осіб, які можуть розпочати навчання за освітніми програмами відповідної спеціальності, та їх результатів навчання
- IV Обсяг кредитів ЄКТС, необхідний для здобуття відповідного ступеня вищ. освіти
- V Перелік обов'язкових компетентностей випускника
- VI Нормативний зміст підготовки здобувачів вищої освіти, сформульований у термінах результатів навчання
- VII Форми атестації здобувачів вищої освіти
- VIII Вимоги до створення освітніх програм підготовки за галуззю знань, двома галузями знань або групою спеціальностей (у стандартах рівня молодшого бакалавра), міждисциплінарних освітньо-наукових програм (у стандартах магістра та доктора філософії)
- IX Вимоги професійних стандартів у разі їх наявності
- X Додаткові вимоги до організації освітнього процесу для освітніх програм з підготовки фахівців для професій, для яких запроваджене додаткове регулювання *(за необхідності)*
- XI Додаткові вимоги до структури освітніх програм, необхідних для доступу до професій, для яких запроваджене додаткове регулювання *(за необхідності)*
- XII Перелік нормативних документів, на яких базується Стандарт вищої освіти
- Пояснювальна записка до Стандарту вищої освіти *(не є складовою Стандарту)*

Матриця відповідності визначених Стандартом компетентностей / результатів навчання дескрипторам НРК (магістерський рівень)

Класифікація компетентностей за НРК	Знання	Уміння навички	Комунікація	Відповідальність і автономія
	Зн1 Спеціалізовані концептуальні знання, що включають сучасні наукові здобутки у сфері професійної діяльності або галузі знань і є основою для оригінального мислення та проведення досліджень Зн2 Критичне осмислення проблем у галузі та на межі галузей знань	Ум1 Спеціалізовані уміння/навички розв'язання проблем, необхідні для проведення досліджень та/або провадження інноваційної діяльності з метою розвитку нових знань та процедур Ум2 Здатність інтегрувати знання та розв'язувати складні задачі у широких або мультидисциплінарних контекстах Ум3 Здатність розв'язувати проблеми у нових або незнайомих середовищах за наявності неповної або обмеженої інформації з урахуванням аспектів соціальної та етичної відповідальності	К1 Зрозуміле і недвозначне донесення власних знань, висновків та аргументації до фахівців і нефахівців, зокрема до осіб, які навчаються К2 Використання іноземних мов у професійній діяльності	AB1 Управління робочими або навчальними процесами, які є складними, непередбачуваними та потребують нових стратегічних підходів AB2 Відповідальність за внесок до професійних знань і практики та/або оцінювання результатів діяльності команд та колективів AB3 Здатність продовжувати навчання з високим ступенем автономії
Загальні компетентності				
ЗК1 /РН1	Зн1			
ЗК8			К1	
ЗК5/ РН7				AB1
Спеціальні (фахові) компетентності				
СК11				AB2
СК15			К2	

Акредитація освітніх програм

- *оцінювання* освітньої програми та/або освітньої діяльності закладу вищої освіти за цією програмою на предмет забезпечення та вдосконалення якості вищої освіти.
- *Сертифікат про акредитацію* підтверджує відповідність освітньої програми закладу вищої освіти за відповідною спеціальністю та рівнем вищої освіти *стандарту вищої освіти* і дає право на видачу диплома про вищу освіту за цією спеціальністю

Розвиток та модернізація освітніх програм на основі стандартів вищої освіти

- Джерела для використання
 - Корисні матеріали. Матеріали Національної команди експертів щодо запровадження інструментів Болонського процесу. Національний Еразмус+ офіс в Україні. <http://erasmusplus.org.ua/korysna-informatsiia/korysni-materialy/category/3-materialy-natsionalnoi-komandy-ekspertiv-shchodo-zaprovadzhennia-instrumentiv-bolonskoho-protsesu.html>
 - Вища освіта України. Вища освіта і Болонський процес. Національний Еразмус+ офіс в Україні. <http://erasmusplus.org.ua/2014-12-24-01-04-22/vyshcha-osvita-i-bolonskyi-protses/180-vyshcha-osvita-ta-bolonskyi-protses.html>

Розроблення (розвиток і модернізація) освітніх програм
– на основі запровадження ключових інструментів
Болонського процесу, представлених у національному
законодавстві:

студентоцентрований підхід (*student-centered approach*)

- підхід до організації освітнього процесу, що передбачає:

- заохочення здобувачів вищої освіти до ролі автономних і відповідальних суб'єктів освітнього процесу;
- створення освітнього середовища, орієнтованого на задоволення потреб та інтересів здобувачів вищої освіти, зокрема надання можливостей для формування індивідуальної освітньої траєкторії;
- побудову освітнього процесу на засадах взаємної поваги і партнерства між учасниками освітнього процесу (Закон України «Про вищу освіту», 2020 р.)

компетентністний підхід (*competence-based approach*)

результати навчання (*learning outcomes*)

ЄКТС (ECTS) (2009, 2015 рр.; Закон України «Про вищу освіту» 2014 р.)

Додаток до диплому (DS) (2018)

Забезпечення якості (QA)

ІНФОРМАЦІЙНИЙ ПАКЕТ / КАТАЛОГ :

- Інформація про ЗВО
- Інформація про освітні програми
 - Загальний опис (*профіль програми*)
 - Опис навчальних дисциплін / модулів (*результати навчання, методи викладання та навчання, критерії оцінювання тощо*)
- Загальна інформація для студентів

Профіль програми

- Загальна інформація.
- А. Мета освітньої програми.
- В. Характеристика програми.
- С. Здатність до працевлаштування та подальшого навчання.
- D. Стиль викладання.
- Е. Програмні компетентності.
- F. Програмні результати навчання.

Наукове, навчальне та методичне забезпечення освітньої програми

- **Профіль/опис** освітньої програми
- **Навчальний план** (перелік та обсяг освітніх компонентів у кредитах ЄКТС, їх логічну послідовність, форми організації освітнього процесу, види та обсяг навчальних занять, графік навчального процесу, форми поточного і підсумкового контролю, що забезпечують досягнення здобувачем відповідного ступеня вищої освіти програмних результатів навчання)
- **Описи навчальних дисциплін / модулів** і робочі програми
- **Індивідуальний навчальний план** для кожного здобувача вищої освіти розробляється та затверджується на кожний навчальний рік, формується за результатами особистого вибору здобувачем вищої освіти дисциплін в обсязі, не меншому за встановлений Законом (25%), з урахуванням вимог освітньої програми щодо вивчення її обов'язкових компонентів
- **Викладання** однієї, кількох або всіх дисциплін, виконання індивідуальних завдань та проведення контрольних заходів може відбуватися **англійською мовою**, за умови що усі здобувачі освіти, які вивчають відповідні дисципліни, володіють англійською мовою

Наукове, навчальне та методичне забезпечення освітньої програми

Розроблення навчально-методичного комплексу на основі принципів Європейського простору вищої освіти:

- *Інтеграція вищої освіти та досліджень* (трикутник знань: освіта – дослідження - інновації)
- *Навчання на основі досліджень* – бакалавр, магістр
- *Навчання через дослідження* – доктор філософії
 - ❑ Методичні рекомендації, підручники, посібники тощо
 - ❑ Лабораторні роботи
 - ❑ Монографії, статті тощо

ВАЖЛИВО!

Використовувати та рекомендувати здобувачам вищої освіти європейські сучасні джерела

Розроблення та модернізація освітніх програм

- **Крок 1.** Ініціація розроблення/модернізації освітньої програми та формування авторського колективу освітньої програми та визначення гаранта програми, *передбачити* постійну співпрацю з **роботодавцями** та **студентами** при підготовці програми.
- **Крок 2.** Визначення потреби в освітній програмі – необхідності щодо модернізації існуючої або створення нової освітньої програми відповідно до вимог і запитів ринку праці, ринку освітніх послуг, особистості та суспільства.
- **Крок 3.** Аналіз вимог і запитів роботодавців, випускників освітніх програм відповідної спеціальності (галузі знань) (Крок 2) і професійних стандартів (у разі їх наявності) щодо профілю фахівця (переліку необхідних і достатніх компетентностей).

Розроблення та модернізація освітніх програм

- **Крок 4.** Визначення переліку **компетентностей** фахівця, які необхідно розвинути/сформувані в процесі підготовки за освітньою програмою на основі результатів аналізу (Крок 3), що має складатися з **обов'язкових компетентностей** відповідно до стандарту вищої освіти (перелік компетентностей випускника за відповідною спеціальністю для відповідного рівня вищої освіти), та **додаткових компетентностей**, що визначають унікальність/відмінність/міждисциплінарність освітньої програми, з урахуванням результатів проекту ЄК Тюнінг і Національної рамки кваліфікацій

Розроблення та модернізація освітніх програм

- **Крок 5.** Визначення переліку запланованих **результатів навчання: нормативних** – відповідно до стандарту вищої освіти та **додаткових** – відповідно до переліку додаткових компетентностей
- **Крок 6.** Визначення **навчальних дисциплін/модулів**, що забезпечуватимуть досягнення запланованих нормативних і додаткових результатів навчання

Розроблення та модернізація освітніх програм

- **Крок 7.** Визначення форм атестації здобувачів вищої освіти за освітньою програмою відповідно до стандарту вищої освіти.
- **Крок 8.** Визначення системи внутрішнього забезпечення якості освітньої програми.
- **Крок 9.** Визначення інституційної спроможності ЗВО – вимагає консультацій з представниками адміністрації – забезпечити досягнення запланованих результатів навчання та їх оцінювання відповідно до форм атестації та системи внутрішнього забезпечення якості вищої освіти.

Розроблення та модернізація освітніх програм

- **Крок 10.** Авторський колектив має «пов'язати» визначені **компетентності** та **результати навчання** з навчальними дисциплінами/модулями, тобто вирішити:
 - у межах яких навчальних дисциплін/модулів будуть досягнуті навчальні результати, спрямовані на формування певних компетентностей;
 - яким має бути зміст навчальних дисциплін/модулів;
 - які навчальні дисципліни/модулі є **обов'язковими** (тобто «ядром» освітньої програми, що забезпечує нормативні результати навчання), які **вибірковими**, які – для **вільного вибору** студентів (25 %).

Розроблення та модернізація освітніх програм

- **Крок 11.** Визначення в кредитах ЄКТС **обсягу навчального навантаження** здобувача вищої освіти, необхідного і достатнього для досягнення **нормативних і додаткових** результатів навчання, з урахуванням загального обсягу освітньої програми у кредитах ЄКТС відповідно до стандарту вищої освіти та обов'язкового забезпечення резерву – не менше **25 %** від загального обсягу освітньої програми в кредитах ЄКТС – на **навчальні дисципліни для вільного вибору студентами**:

***(1) ідентифікація** видів навчальної діяльності здобувача вищої освіти, спрямованих на досягнення здобувачем запланованих результатів навчання за навчальною дисципліною/модулем;*

***(2) визначення** навчального навантаження здобувача для досягнення кожного запланованого результату навчання за видами навчальної діяльності*

Розроблення та модернізація освітніх програм

- **Крок 12.** Визначення *стратегії досягнення* результатів навчання за освітньою програмою (організація освітнього процесу, забезпечення якості, співпраця з роботодавцями в контексті практики, стажування, працевлаштування, організація самостійної роботи, досліджень тощо).
- **Крок 13.** *Обрання* належних підходів, технологій і методів викладання та навчання й оцінювання результатів навчання за навчальною дисципліною/модулем; **ідентифікація** видів навчальних занять та інших форм освітнього процесу, в межах яких реалізуватимуться визначені види навчальної діяльності здобувача вищої освіти; **здійснення** розподілу часу між видами навчальних занять та іншими формами освітнього процесу; **добір** літературних та інших джерел

Розроблення та модернізація освітніх програм

- **Крок 14.** Складання авторським колективом *навчального плану* освітньої програми, який визначає перелік навчальних дисциплін/модулів та кредити ЄКТС відповідно до результатів навчання, логічну *послідовність* навчальних дисциплін/модулів та інших освітніх компонентів з урахуванням можливостей **академічної мобільності**.
- **Крок 15.** Узгодження освітньої програми з відповідними кафедрами, підрозділами закладу та її затвердження Вченою радою та керівництвом

Матриця зв'язку між результатами навчання за навчальними дисциплінами/модулями та програмними результатами навчання

Результати навчання за навчальними дисциплінами / модулями	Програмні результати навчання							
	А	Б	В	Г	Д	Є	...	Р
Навчальна дисципліна / Модуль 1								
Результат навчання 1.1					Х			
Результат навчання 1.2		Х						
...								
Результат навчання 1.n			Х					
Навчальна дисципліна / Модуль 2								
Результат навчання 2.1	Х							
Результат навчання 2.2	Х			Х				
...								
Результат навчання 2.n								
....								
Навчальна дисципліна / Модуль N								
Результат навчання n.1		Х						Х
Результат навчання n.2					Х			
...								
Результат навчання n.n		Х						
....								

Профіль навчальної дисципліни

Структура профілю

- Ціль
- Характеристика (фокус – загальна, спеціалізована та особливості – мобільність, іноземна мова викладання тощо)
- Стиль викладання (підходи до викладання та навчання, методи, технології)
- Програмні компетентності та результати навчання
- Результати навчання за навчальною дисципліною/модулем

Структурно-логічна схема

Програмні результати навчання	Результати навчання за дисципліною	Види навчальної діяльності , що формують навчальне навантаження здобувача вищої освіти*	Види навчальних занять	Методи, технології викладання та навчання	Засоби навчання	Методи та критерії оцінювання

Профіль навчальної дисципліни

- ***Види навчальної діяльності, що формують навчальне навантаження здобувача вищої освіти*** – це практичні завдання, курсова робота, дискусії, презентації, есе, реферати, статті, лабораторні завдання, виступи, читання, опитування, дебати, рольові ігри тощо, що спрямовані на досягнення здобувачем запланованих результатів навчання та потребують певного часу (вимірюється в кредитах ЄКТС) для їх виконання здобувачем в межах різних форм освітнього процесу – навчальних занять, самостійної роботи, практичної підготовки, контрольних заходів.

Види навчальної діяльності, що формують навчальне навантаження здобувача вищої освіти (що здобувач має зробити в аудиторії або самостійно):

- Есе / Аналітична записка (*за темою індивідуального практичного завдання*)
- Реферат/ Аналітична записка / стаття (*за темою індивідуального дослідницького завдання*)
- Презентація (*за результатами групового практичного/дослідницького завдання*)
- Тест/опитування (*за темою індивідуального практичного завдання*)
- Структурований/ неструктурований кейс / ситуативна вправа (*групове практичне/дослідницьке завдання*)
- Рольова гра / моделювання (*групове практичне завдання*)
- Ділова гра (*групове практичне завдання*)
- Мікровикладання
- Проект (*індивідуальне/групове практичне/дослідницьке завдання*)
- Лабораторні дослідження (*індивідуальне/групове практичне/дослідницьке завдання*)
- Тренажерні вправи (*індивідуальне/групове практичне завдання*)
- Групові консультації
- Індивідуальні консультації
- Тест (он-лайн)
- Комплексний тест **тощо**

Форми освітнього процесу:

- 1) навчальні заняття
- 2) самостійна робота
- 3) практична підготовка
- 4) контрольні заходи
- 5) ...

Види навчальних занять:

- 1) лекція
- 2) лабораторне заняття
- 3) практичне заняття
- 4) семінарське заняття
- 5) індивідуальне заняття
- 6) консультація
- 7) колоквиум
- 8) тренінг
- 9) майстер-клас
- 10) ...

Методи викладання та навчання

- 1) Демонстрація
- 2) Творчий метод
- 3) Проблемно-пошуковий метод
- 4) Навчальна дискусія / дебати
- 5) Мозковий штурм
- 6) Кейс-стаді / аналіз ситуації
- 7) ...

Класифікація за характером навчальної діяльності

Імітаційні

Ігрові

- Рольові та ділові ігри
- Навчальні ігри
- Тренінги в активному режимі

Неігрові

- Аналіз конкретних ситуацій (Case-study)
- Розв'язання винахідницьких завдань
- Розбір ділової пошти

Неімітаційні

- Проблемна лекція (*розгляд проблемних питань тощо*), лекція-візуалізація (*демонстрація відео тощо*), бінарна лекція (*два лектора – викладач і практик*), лекція із заздалегідь запланованими помилками, лекція – прес-конференція
- Пошукова лабораторна робота
- Дослідницька робота
- Евристична бесіда

Основні види інтерактивних технологій викладання та навчання

Робота в малих групах (команді) - спільна діяльність здобувачів у групі під керівництвом лідера, спрямована на рішення загальної задачі шляхом творчого складання результатів індивідуальної роботи членів команди з розподілом повноважень і відповідальності.

Індивідуальне навчання - вибудовування здобувачем власної освітньої траєкторії на основі формування індивідуальної освітньої програми з врахуванням його / її інтересів.

Проектна технологія - індивідуальна або колективна діяльність з відбору, розподілу та систематизації матеріалу з певної теми, в результаті якої складається проект.

Аналіз конкретних ситуацій (case study) - аналіз реальних проблемних ситуацій (наданий опис/«моментальний знімок реальності»/«фотографія дійсності»), що мали місце у відповідній галузі професійної діяльності, і пошук варіантів кращих рішень.

Аналіз конкретних ситуацій (*case study*)

Розрізняють декілька видів ситуацій:

- **Ситуація-проблема** являє собою опис реальної проблемної ситуації.

Мета: знайти рішення ситуації або прийти до висновку про його неможливість.

- **Ситуація-оцінка** описує становище, вихід з якого вже знайдений.

Мета: провести критичний аналіз прийнятих рішень, дати мотивований висновок з приводу представленої ситуації та її рішення.

- **Ситуація-ілюстрація** представляє ситуацію і пояснює причини її виникнення, описує процедуру її рішення.

Мета: оцінити ситуацію в цілому, провести аналіз її рішення, сформулювати питання, висловити згоду-незгоду.

- **Ситуація-попередження** описує застосування вже прийнятих раніше рішень, у зв'язку з чим ситуація носить тренувальний характер, служить ілюстрацією до тієї чи іншої теми.

Мета: проаналізувати дані ситуації, знайдені рішення, використавши при цьому теоретичні знання.

Класифікація кейсів за змістовною орієнтацією

- **практичні кейси**, які відображають реальні життєві ситуації;
- **навчальні кейси**, що відображають типові ситуації, з якими найчастіше зіштовхуються фахівці в процесі своєї професійної діяльності;
- **науково-дослідні кейси**, орієнтовані на здійснення дослідницької діяльності

Класифікація кейсів за складністю

- **ілюстративні навчальні ситуації** – кейси, мета яких – на певному практичному прикладі навчити здобувачів алгоритму прийняття правильного рішення в певній ситуації;
- **навчальні ситуації – кейси з формуванням проблеми**, діагностування ситуації і самостійне прийняття рішення із зазначеної проблеми;
- **навчальні ситуації – кейси без формування проблеми**, проблема чітко не виявлена, виявлення проблеми та пошук альтернативних шляхів її вирішення на основі їх аналізу;
- **прикладні вправи**, в яких описується конкретна сформована ситуація та реальна проблема, пропонується знайти шляхи виходу з неї; мета такого кейса – пошук шляхів рішення проблеми.

Класифікація кейсів за структурою

- **структурований кейс** - дається мінімальна кількість додаткової інформації, при роботі з ним здобувач повинен застосувати певну модель, формулу; існує оптимальне рішення;
- **великі неструктуровані кейси** - інформація дається дуже докладна, в тому числі й абсолютно непотрібна, а найнеобхідніші для розгляду відомості можуть бути відсутніми; здобувач повинен знайти такі «каверзи» і впоратися з ними;
- **«маленькі нариси»** - вони знайомлять тільки з ключовими поняттями і при їх розгляді здобувач повинен спиратися ще й на власні знання;
- **кейси-першовідкривачі** - від здобувачів вимагається не тільки застосовувати вже засвоєні теоретичні знання та практичні вміння та навички, але й запропонувати щось нове;

Рольові та ділові ігри

- **Рольові та ділові ігри** - рольова імітація здобувачами реальної професійної діяльності з виконанням функцій фахівців на різних робочих місцях.
- **Рольова гра** — імітаційний ігровий метод активного навчання — спосіб розширення досвіду учасників за допомогою пред'явлення їм несподіваної ситуацій, у якій пропонується прийняти роль кого-небудь із учасників і виробити спосіб, що дозволяє привести ситуацію до завершення.
- **Ділова гра** - форма відтворення предметного і соціального змісту майбутньої професійної діяльності фахівця, моделювання таких систем відносин, які характерні для цієї діяльності загалом.

Рольова гра

- Інструкція до рольової гри повинна детально описувати усі аспекти ситуації, але не ставити жорстких кордонів, що перешкоджають учасникам зіграти свої ролі відповідно до їх власних уявлень про те, як необхідно діяти в таких випадках, завдання, до рішення якої прагнуть учасники рольової гри, - створення моделі поведінки, характерної в повсякденному житті для реальних людей.
- *Саме поведінка, а не прояв талантів учасників – основа для наступної дискусії.*
- Група повинна спостерігати за змістом кожної ігрової сцени. Тим, хто не приймає участі у грі, варто запропонувати зайняти ролі спостерігачів і записувати особливості поведінки учасників і його наслідки.
- За допомогою *інвертованої гри* можна досягти більш глибокої оцінки проблем і переваг інших людей: у ході гри ведучий пропонує учасникам зупинитися й помінятися ролями, представивши цю же ситуацію із протилежної точки зору, з такої позиції, що найчастіше буде в корені суперечити переконанням і звичному образу дій учасників.
- *Спостереження може стати ще більш корисним, якщо зробити відеозапис рольової гри і якщо буде потреба використовувати неї для забезпечення зворотного зв'язку або індивідуальних консультацій.*

Ділова гра

- **Ділова гра** застосовується найчастіше для навчання управлінської діяльності.
- Метод ділової гри як метод викладання та навчання полягає в навчальному моделюванні ситуації професійної діяльності, яка має навчити здобувачів вищої освіти як майбутніх фахівців виконувати відповідні професійні функції.
- Використовують ділову гру під час обговорення питань, які потребують експертної оцінки.

Розв'язання винахідницьких завдань

- Основою теорії розв'язання винахідницьких завдань (ТРВЗ) є функціонально-системний підхід.

Технологія включає наступні практичні інструменти:

- генетичний аналіз
- алгоритм вирішення проблемних ситуацій
- комплекс методів розвитку уяви

та інші, що формують у здобувачів *системне мислення* - мислення, здатне оперувати найбільш загальними фундаментальними законами та закономірностями, освоювати на їх основі спеціальні закони різних галузей знань і вміти застосовувати ці знання для вирішення життєво необхідних проблем.

- Методика *«Поставити якомога більше питань до понять, які позначають об'єкт або явище»*

Основні види інтерактивних технологій викладання та навчання

Модульне навчання - використання знань, умінь тощо у вигляді: а) окремих модулів, автономних частин курсу, що інтегруються з іншими частинами курсу; б) блоків взаємопов'язаних курсів, які можна вивчати незалежно від іншого блоку дисциплін.

Контекстне навчання - мотивація студентів до засвоєння знань, умінь тощо шляхом виявлення зв'язків між конкретним знанням, умінням тощо та його застосуванням.

Розвиток критичного мислення - освітня діяльність, спрямована на розвиток у здобувачів розумного, рефлексивного мислення, здатного висунути нові ідеї і побачити нові можливості.

Проблемне навчання - стимулювання здобувачів до самостійного набуття знань тощо, необхідних для вирішення конкретної задачі, проблеми.

Випереджувальна самостійна робота - вивчення здобувачами нового матеріалу до його представлення в межах аудиторних занять.

Основні види інтерактивних технологій викладання та навчання

Міждисциплінарне навчання - використання знань з різних предметних областей, їх угруповання і концентрація в контексті розв'язуваної задачі.

Навчання на основі досвіду - активізація пізнавальної діяльності здобувачів за рахунок асоціації їх власного досвіду з предметом навчання.

Інформаційно-комунікаційні технології - навчання в електронній освітньому середовищі з метою розширення доступу до освітніх ресурсів (теоретично до необмеженого обсягу та швидкості доступу), збільшення контактної взаємодії з викладачем, побудови індивідуальних траєкторій підготовки та об'єктивного контролю і моніторингу досягнень здобувача.

Засоби навчання

- **Засоби навчання** – це різноманітні матеріали, обладнання, знаряддя, споруди, завдяки яким за певний час досягаються визначені цілі і результат навчання в межах освітнього процесу.
- 1. Об'єкти навколишнього середовища взяті в натуральному вигляді або препаровані для навчальних завдань (*живі і засушені рослини, тварини і їх опудала, зразки гірських порід, фунту, мінералів, машини і їх частини, археологічні знахідки і т. ін.*)
- 2. Діючі моделі (*машин, двигунів, механізмів, апаратів, споруд та ін.*)
- 3. Макети і муляжі (*рослин і їх плодів, організмів та окремих органів, технічних установок і споруд та ін.*)
- 4. Тренажери (*механізмів, транспортних засобів, технічних установок та ін.*)
- 5. Лабораторне обладнання (*хімічне, фізичне, медичне, матеріали та препарати тощо*)
- 6. Графічні засоби (*малюнки, креслення, географічні карти, схеми, плакати тощо*).
- 7. Твори мистецтва (*картини, скульптури тощо*)
- 8. Музичні інструменти
- 9. Технічні засоби (*кінофільми, радіо- і телепередачі, звуко- і відеозаписи та ін.*)
- 10. Прилади (*вимірювальні, мобільні мінілабораторії тощо*)

Засоби навчання

11. Мультимедіа-, відео- і звуковідтворююча, проекційна апаратура (*відеокамери, проектори, екрани, смартдошки тощо*)
12. Комп'ютери, комп'ютерні системи та мережи
13. Програмне забезпечення (*для підтримки дистанційного навчання, Інтернет-опитування, віртуальних лабораторій, віртуальних пацієнтів, для створення комп'ютерної графіки, моделювання тощо та ін.*)
14. Інформаційно-комунікаційні системи
15. Телекомунікаційні мережі
16. Лінгвістичні кабінети
17. Звуко записуючі студії (*специфічне приміщення та обладнання*)
18. Радіо-, телестудії (*специфічне приміщення та обладнання*)
19. Бібліотечні фонди (*підручники і навчальні посібники, методичні рекомендації, наукова та художня література, нотні партитури тощо*)
20. Спортивні споруди/приміщення та обладнання
21. Культурні, мистецькі споруди/приміщення та обладнання (*концертні зали, танцювальні та балетні студії тощо*)
22. Медичні споруди/приміщення та обладнання (*клініки, лікарні тощо*)
23. Готельно-харчові комплекси (*їдальні, буфети, ресторани, готелі тощо*)

• ...

Методи оцінювання

- Опитування
- Тестування
- Письмові завдання/роботи
- Практична перевірка
- Самооцінка
- *тощо*

Критерії оцінювання (відповідно до навчальної дисципліни)

- Виконання роботи у визначений термін
- ...
- *тощо*

Дякую за увагу!

м. Київ, вул. Бастіонна 9, 8 поверх, +38044 3322645/ 2866668
office@erasmusplus.org.ua; www.erasmusplus.org.ua

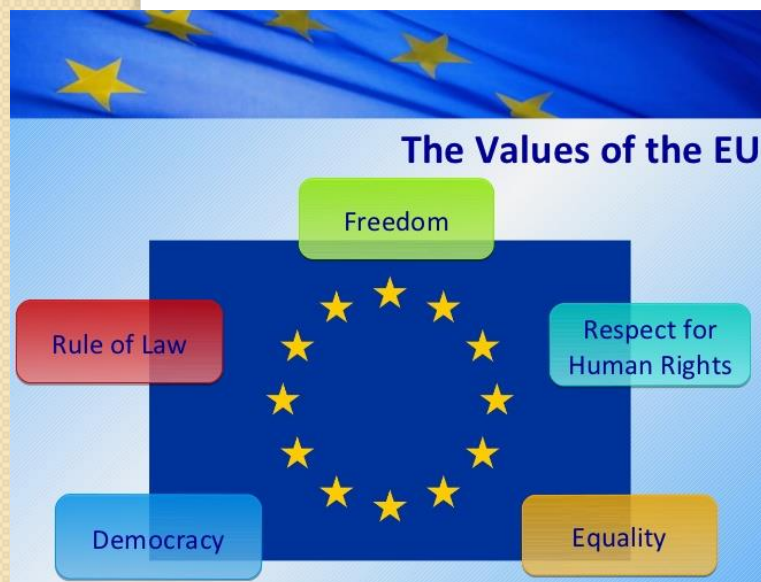
© При підготовці матеріалів використано матеріали презентацій **EACEA, HERE, НЕО**, проекту Еразмус+ **РЕНАВ** (авт. Терещенко Л.А., Циж Л.М.), при будь-якому подальшому використанні матеріалів обов'язково вказувати джерело Національний Еразмус+ офіс в Україні (проект ЄС)

Follow us at Facebook:

National Erasmus+ Office in Ukraine&HERE team

Together we can make difference!

Contact

- 🏠 9 Bastionna Str., fl.8
Kyiv, 01014, Ukraine
- ☎ +38 (044) 286-66-68
- ☎ +38 (044) 332-26-45
- 🕒 Mon-Fri 9:30-18:00
- ✉ office@erasmusplus.org.ua
- 📱 erasmusplus_ua

Looking forward to
fruitful collaboration and partnership!

With the support of the
Erasmus+ Programme
of the European Union